

Mens de venter på Godot
Norske bønders interesse for
omlegging til økologisk drift 2002-2006

Frekvensrapporter fra undersøkelsen
Trender i norsk landbruk 2002, 2004 og 2006

Oddveig Storstad

Notat nr. 8/06 ISSN 1503-2027

Norsk senter for bygdeforskning
Universitetssenteret Dragvoll
N-7491 Trondheim
oddveig.storstad@bygdeforskning.no

1. Sammendrag

Analysen i notatet bygger på data fra ”Trender i norsk landbruk” for årene 2002, 2004 og 2006. Til sammen er utvalget på 5071 bønder. I dette notatet er fokus satt på norske bønders interesse for omlegging til økologisk drift.

En sammenligning mellom de tre årene 2002, 2004 og 2006 viser at norske konvensjonelle bønders interesse for å legge om til økologisk produksjon er blitt markert lavere. Mens 77.3 prosent av norske bønder ikke hadde planer om å legge om til økologisk produksjon i 2002, er tilsvarende andel for 2006 87.6 prosent. En økning på drøyt 10 prosentpoeng er betydelig på bare fire år. Som det framkommer av tabellen under er det en markert nedgang både i andelen som oppgir at de har planer om omlegging (fra 3.6 prosent i 2002 til 1.5 prosent i 2006) og andelen som oppgir at de kanskje kommer til å legge om (fra 19.1 prosent i 2002 til 11 prosent i 2006).

Datamaterialet kan ikke gi noen fullgod forklaring på denne endringen, men det synes fortsatt å være slik at ideologi har stor betydning som motivasjonsfaktor for omlegging fra konvensjonell til økologisk produksjon. Sammenlignet både med matvarenes sunnhet og dyrs velferd står miljøargumentet sterkest blant både økobønder, de som planlegger omlegging og de som ikke går med omleggingsplaner.

De videre analysene av materialet kan oppsummeres med følgende stikkord:

- Utdanningsnivå synes fortsatt å ha betydning. Fortrinnsvis høyere universitets /høgskoleutdanning.
- Betydningen av landbruksfaglig utdanning synes å ha fått svekket betydning.
- Fortsatt en svak tendens til at de som har kommet inn i næringa uten odel i større grad er motivert til omlegging.
- De potensielle økobøndene har en noe svakere identitet som bonde.
- Kvinnelige bønder synes ikke lengre å være mer motivert for omlegging enn sine mannlige kollegaer.
- En mulig tendens i retning av mindre interesse blant melkeprodusentene, sammenlignet med de som driver med frukt og grønt.
- Økobøndene og de potensielle økobøndene er mer positive med tanke økonomien i årene framover, og planlegger i større grad investeringer i gårdens driftsbygninger.
- Bygdedyret plager ikke økobøndene og de potensielle økobøndene i større grad enn de konvensjonelle bøndene.
- Enighet om både landbrukspolitikken og landbrukssamvirke er langt mer dominerende enn uenigheten.
- Økobøndene synes å være noe mindre fornøyd med det landbruksfaglige miljøet der de bor. Mest fornøyd er de konvensjonelle bøndene.
- I likhet med Debios statistikk for økobønder viser også trenddataene klyngetendenser: Mer enn hver tredje potensielle økobonde bor i Oppland, Hordaland eller i Nord-Trøndelag.

For ytterligere informasjon, kontakt:

Forsker Oddveig Storstad

Jobb:

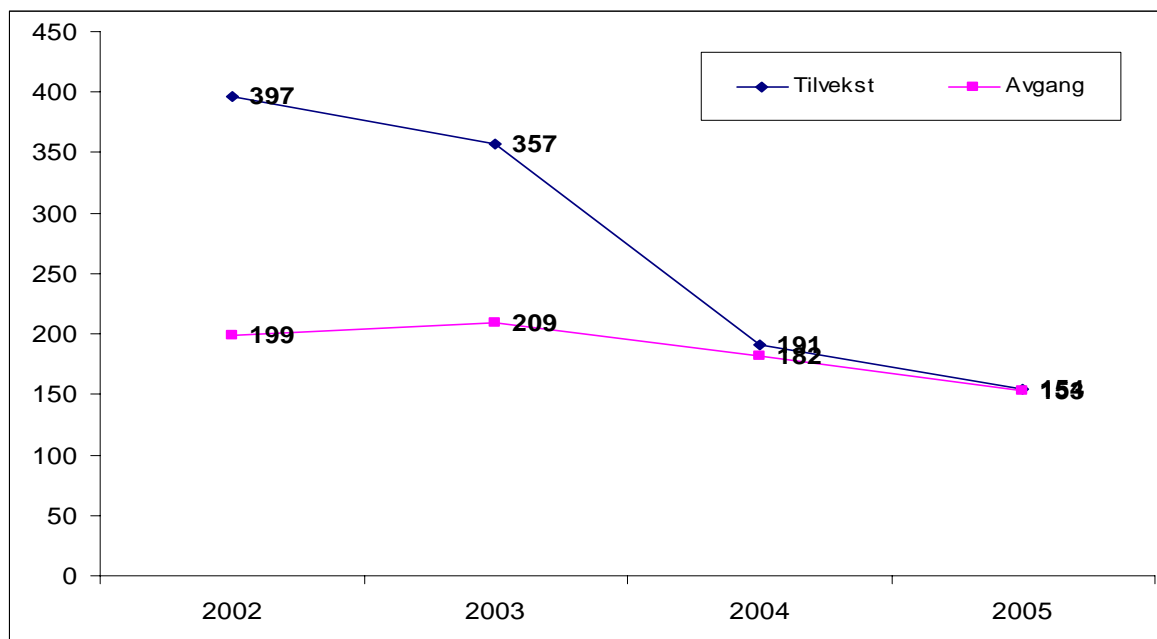
Mobil: 48 11 94 97

Epost: Oddveig.Storstad@bygdeforskning.ntnu.no

2. Innledning

Økologiseringen på matområdet i Norge har fram til nå vært produsentdrevet¹. Produksjonen av økologisk mat har vært betydelig større enn forbruket. Norske bønder har vist større interesse for omlegging til økologisk drift enn næringsmiddelindustrien, kjedene og forbrukerne har vist for økologisk mat. Det norske markedet for økologisk mat har aldri tatt av. Det er derfor en utbredt forestilling at Norge er en sinke; at vi ligger bak i utviklingen sammenlignet med flere andre vestlige land (Storstad 2006 og 2002b, Bjørkhaug og Storstad 2001). Nå er det imidlertid tegn som tyder på at forbrukerinteressen er på vei opp. Dette vil naturlig nok også øke interessen blant mellomleddene i matvarekjeden. Det er derfor paradoksalt å registrere at bøndene synes å ha mistet noe av interessen. Gikk de lei og gav opp mens de ventet på økt interesse i markedet?

Tall fra Debio viser at i årene fra 1991 til 2000 økte antallet økologiske gårdsbruk med i gjennomsnitt 22 prosent per år, mens tilsvarende årlig økning fra 2001 til 2005 har vært på seks prosent². Det er altså en betydelig nedgang i tilveksten av nye økologiske bruk. I 2004 og 2005 var økningen i antall økologiske driftsenheter på henholdsvis én og 0.5 prosent. Tendensen de siste årene begynner å vise et klart mønster hvor omstillingstakten har stagnert og flatet ut. Det er kombinasjonen mellom at relativt mange bønder legger ned den økologiske driften og at færre konvensjonelle bønder legger om til økologisk drift.

Figur 1: Tilvekst og avgang av økologiske gårdsbruk 2002-2005. Kilde: Debio

¹ Ifølge Debio har andelen økologisk dyrket areal i Norge økt fra 1.5 prosent i 1999 til 3.5 prosent i 2005. Vi ligger med det betydelig under både Finland (7,3%), Sverige (6,8%) og Danmark (5,8%). Forskjellene mellom landene når det gjelder omfanget av økologisk produksjon behøver nødvendigvis ikke å bety at vi finner de samme forskjeller landene i mellom når det gjelder omfang i *forbruket* av økologisk mat. Det er imidlertid vanskeligere å finne gode tall som beskriver forbrukersiden. Østerrike og Danmark er de to landene hvor økologiske matvarer utgjør størst andel av den totale matvareomsetningen, 2-2.5 prosent i Østerrike og 2.5-3 prosent i Danmark. Storbritannia er ett av landene som har hatt den sterkeste økningen i salget av økologisk mat på 1990-tallet (Franklin 2002, Morgan og Murdoch 2000). I Norge ble økologiske produkters andel av det totale salget estimert til under 1 prosent i 2001 (Nordisk Ministerråd 2005).

² <http://www.debio.no/text.cfm?id=175-0-222-1> (01.12.2006)

I gjennomsnitt har avgangen vært på 186 økobruk årlig de siste årene, men tendensen er at færre har forlatt økolandbruket de to siste årene. Det er likevel alt for tidlig å si om denne tendensen vil fortsette eller ikke. Som det framgår av figuren er tilveksten av nye økobruk mer bekymringsfull, og det er denne negative utviklingen som har gjort at den relative tilveksten i 2004 og 2005 var nær null.

Fra tidligere vet vi at antallet bønder som legger om til økologisk drift har vist en nedadgående trend de siste årene, og de to siste årene har antall nye økobønder vært tilnærmet likt antall økobønder som har lagt ned driften. Det er altså ingen realvekst på produsentsiden. Med dette som utgangspunkt har vi gjennomført noen enkle analyser basert på datasettet ”Trender i Norsk landbruk” for å se i hvilken grad nedgangen i antall nye økobruk er et tegn på en generell lavere interesse for omlegging til økologisk drift blant norske bønder.

3. Datamateriale og metode

Resultatene i rapporten bygger på spørreundersøkelsen ”Trender i norsk landbruk” fra 2002, 2004 og 2006. Undersøkelsen kartlegger ulike økonomiske, sosiale og kulturelle forhold i norsk landbruk, med vekt på bøndenes subjektive vurderinger. Undersøkelsen blir gjennomført av Norsk senter for bygdeforskning hvert annet år. Første gang i 2002, igjen i 2004 og de nyeste dataene er fra 2006.

Resultatene som presenteres i denne rapporten, bygger på alle de tre undersøkelsene. Altså tidsrommet fra 2002 til 2006. Norsk senter for bygdeforskning stod for den faglige gjennomføringen av undersøkelsen, mens det praktiske arbeidet ble utført av meningsmålingsinstituttet Sentio AS.

Utvalgene som notatet bygger på er trukket tilfeldig fra Produsentregisteret og er representative for norske bønder. I 2002 var bruttoutvalget på 3183 personer, 1678 besvarte undersøkelsen og gav en svarprosent på 53 prosent. I 2004 var bruttoutvalget på 3144 bønder. Av disse returnerte 1712 spørreskjemaet, dvs. en svarprosent på 54 prosent. I 2006 var bruttoutvalget på 3092 personer og gav et nettoutvalg på 1677 bønder. Svarprosenten i 2006 var på 54 prosent. Samlet for de tre undersøkelsene. Til sammen består de tre utvalgene av 5067 bønder, og analysen i dette notatet bygger på svar fra disse.

Som ”bønder” har vi definert alle personer som driver et gårdsbruk på minst 5 daa. Vær oppmerksom på at utvalget dermed også favner mange ”deltidsbønder”, dvs. personer som har lønnet arbeid i tillegg til gårdsdriften.

For ytterligere informasjon om det metodiske opplegget for Trend-undersøkelsen, se Rye, Storstad og Flø (2002), Rye (2004) og Vik og Rye (2006).

4. Interesse for omlegging til økologisk landbruk

Tall fra undersøkelsen ”Trender i norsk landbruk” for årene 2002, 2004 og 2006 viser at norske konvensjonelle bønders interesse for å legge om til økologisk produksjon er blitt markert lavere de siste fire årene. Mens 77.3 prosent av norske bønder ikke hadde planer om å legge om til økologisk produksjon i 2002, er tilsvarende andel for 2006 87.6 prosent. En økning på drøyt 10 prosentpoeng er betydelig på bare fire år. Som det framkommer av tabellen under er det en markert nedgang både i andelen som oppgir at de har planer om omlegging (fra 3.6 prosent i 2002 til 1.5 prosent i 2006) og andelen som oppgir at de kanskje kommer til å legge om (fra 19.1 prosent i 2002 til 11 prosent i 2006).

Tabell 1: Norske bønders planer i forhold til omlegging fra konvensjonell til økologisk produksjon 2002-06. Prosent. N(4720)

	2002	2004	2006
Har ingen planer om omlegging	77,3	83,8	87,6
Har planer om omlegging	3,6	2,9	1,5
Usikker	19,1	13,3	11,0
Sum	100,0	100,0	100,1
N	1568	1639	1513

Forskning på produsentsiden har ikke blitt prioritert de siste årene. Innsatsen har vært rettet mot markedsaktørene – målet har vært å fjerne flaskehalser i næringsmiddelindustrien og i detaljist-/kjedeledet, samt å analysere forbrukerpreferanser og –atferd. Vi er derfor kommet i en situasjon hvor vi har lite oppdatert kunnskap om holdninger og atferd blant bøndene, og vet derfor ikke hva som ligger bak og forklarer den markert lavere interessen for økologisk landbruk som avdekkes i trenddataene. Selv om Bygdeforskning i en 20-årsperiode har forsket på økologisk landbruk (bl.a. Vartdal og Blekesaune 1992, Vartdal 1993, Bjørkhaug og Flø 1999a og 1999b, Bjørkhaug 1998, 2001, 2004, 2006a og 2006b, Bjørkhaug et.al. 1998, Bjørkhaug og Storstad 2001a og 2001b, Flø 2001a, 2001b, 2002a, 2002b og 2003, Flø og Bjørkhaug 1999, Storstad og Bjørkhaug 2002) og forbruk (bl.a. Storstad 2000, 2002a, 2002b og 2006, Storstad og Bjørkhaug 2002, Bjørkhaug og Storstad 2001a og 2001b) mangler vi oppdatert kunnskap om bønders motivasjon for omlegging til økologisk drift. Det vil si kunnskap som gjør at tiltak og virkemidler som har til hensikt å fremme omlegging, blir mest mulig treffsikker og effektiv. I sin ytterste konsekvens kan norsk landbruk komme i en situasjon hvor import av økologisk mat blir betraktet som løsningen, og en slik situasjon vil hverken fremme økologiske mål (transport er per definisjon ikke-økologisk) eller oppslutningen i opinionen om et fortsatt restriktivt importvern i Norge.

Foreløpige analyser av trenddataene gir noen pekepinner på hvordan ulike grupper bønder per i dag tenker omkring økologisk drift. Men grundigere analyser av datamaterialet, i tillegg til skreddersydde datainnsamlinger, vil være nødvendig for å gi utfyllende og mer presis kunnskap om hva som skal til for at flere bønder ønsker å legge om til økologisk produksjon.

Til sammen har 5067 bønder svart på de tre trendundersøkelsene (2002, 2004 og 2006), og vi har delt disse inn i fire grupper:

- *Økobønder* (driver økologisk landbruk). 5.5 prosent av utvalget.
- *Potensielle økobønder* (har planer om å legge om til økologisk drift). 2.5 prosent av utvalget.

- *Semipotensielle økobønder* (er usikker på om de vil legge om – vurderer omlegging). 13.7 prosent av utvalget.
- *Konvensjonelle bønder* (vurderer ikke omlegging til økologisk drift) 78.3 prosent av utvalget.

Nedenfor har vi redegjort for noen av de viktigste funnene vi har etter å ha gjennomført en foreløpig analyse av forskjeller mellom de fire gruppene av bønder.

Kjennetegn ved bonden selv

Mens kvinnene er overrepresentert blant økobøndene (19.7 prosent) i forhold til andelen kvinner i landbruket som helhet (om lag 12 prosent), finner vi ikke igjen denne kjønnsforskjellen blant de potensielle økobøndene. Der er altså ingen kjønnsforskjeller mellom de som planlegger omlegging og de som ikke gjør det. Kvinnelige bønder synes altså ikke lengre å være sterkere pådrivere for omlegging enn sine mannlige kollegaer.

Økobøndene har høyere utdanningsnivå enn de som ikke driver økologisk, og analysen viser at det fortsatt synes som om det er blant de med høyere utdanning (fortrinnsvis mer enn fire års universitets-/høgskoleutdanning) sannsynligheten for omlegging er størst. Dagens økobønder har i større grad formell landbruksfaglig utdanning på universitets-/høgskolenivå enn andre bønder, men analysen viser at andelen med landbruksfaglig universitets-/høgskoleutdanning ikke er vesentlig høyere for gruppene av bønder som planlegger omlegging. Det kan altså synes som om det er universitets-/høgskoleutdanning i seg selv, og ikke nødvendigvis landbruksfaglig utdanning, som motiverer til omlegging.

Dagens økobønder er i større grad rekruttert inn i næringa uten å være oppvokst hverken på gård eller på bygda, selv om de aller fleste er det. Derimot er det verdt å merke seg at oppslutningen om dagens odelslov er like stor blant økobøndene som blant de andre gruppene. Det er fortsatt en tendens i retning av at bønder som har kommet inn i næringa uten odel er mer motiverte for å legge om til økologisk drift. Likevel er denne gruppen forholdsvis liten og vil derfor ikke alene bidra til noen betydelig vekst i antall økobønder. Det er derfor viktig at man når de bøndene som har ”vokst opp i næringa” motiveres til omlegging, men de synes altså å være noe tyngre å motivere enn bønder som har kommet inn i næringa ”utenfra”.

Mens om lag hver sjettede økobonde og konvensjonelle bonde i hovedsak har sin identitet knyttet til det å være gårdbruker, er det en tendens til at de potensielle økobøndene i mindre grad har sin hovedyrkesidentitet som bonde (hver andre bonde). Dagen økobonde og ”svoren” konvensjonell bonde er altså begge bønder med stor B i noe større grad enn de to gruppene av potensielle økobønder. Samtidig er det verdt å merke seg at alle fire gruppene er samstemte i ønsket om at de ideelt sett ønsker å drive gårdsbruk på heltid.

Geografi

Som statistikken fra Debio viser og som Landbruks- og matdepartementet gjengir i eget notat (<http://odin.dep.no/lmd/norsk/tema/okologisk/nyheter/049051-120008/dok-bn.html>) er det enkelte fylker hvor en betydelig større del av jordbruksarealet er økologisk. Det gjelder først og fremst Sør-Trøndelag, Telemark og Buskerud. I tillegg til disse fylkene viser trenddataene at bønder i Oppland, Hordaland og Nord-Trøndelag utmerker seg med en større andel av bønder som har planer om omlegging. Disse tre fylkene til sammen 36 prosent av de potensielle økobøndene. Det er derfor mye som tyder på at man bør tenke i retning av økoklynger for å øke antallet økobønder.

Produksjon og økonomi

Det er små forskjeller mellom økobøndene og de potensielle bøndene når det gjelder hvilken produksjon som er viktigst på bruket. Men det kan synes som om interessen blant melkeprodusentene har blitt redusert merkbart de siste fire årene, mens det er en økning blant de som driver med planteproduksjon, frukt og grønnsaker (ikke korn). Tallene her er mer usikre, men kan være interessante å forfølge.

Tabell 2: Viktigste produksjon på de potensielle økobøndernes gårdsbruk 2002-06. Prosent. N(124)

	2002	2004	2006
Melkeproduksjon	29,6	16,7	13,6
Husdyrproduksjon	29,6	45,8	9,1
Kornproduksjon	9,3	25,0	4,5
Annen planteproduksjon inkl. frukt og grønnsaker	13,0	8,3	59,1
Skog	9,3	4,2	9,1
Annen produksjon	9,3	0,0	4,6
Sum	100,1	100,0	100,0
N	54	48	22

Tabell 3: Viktigste produksjon på de semipotensielle økobøndernes gårdsbruk 2002-06. Prosent. N(683)

	2002	2004	2006
Melkeproduksjon	29,4	18,3	20,6
Husdyrproduksjon	40,1	43,8	24,4
Kornproduksjon	16,1	22,4	4,8
Annen planteproduksjon inkl. frukt og grønnsaker	4,3	7,8	44,8
Skog	5,4	5,0	2,4
Annen produksjon	4,7	2,7	3,0
Sum	100,0	100,0	100,0
N	299	219	165

Det er klare indikasjoner på at økobønderne er mer fornøyd med den økonomiske utviklingen de siste årene. Det gjelder både for driftsinntektene og for husstandens samlede økonomi. De er også langt mer positive med tanke på inntektsutviklingen framover, og dette har de til felles med gruppen av potensielle økobønder. De som har planer om omlegging (potensielle økobønder) er derimot ikke mer fornøyd (eller misfornøyd) med den økonomiske utviklingen de siste fem årene, men de er altså mer positive med tanke på framtiden. Det er ikke mulig ut fra denne analysen å si om de potensielle økobøndernes optimisme er et utsalg av at de planlegger omlegging av driften.

Større optimisme for framtiden synliggjøres også ved at både økobønderne og de potensielle økobønderne i større grad enn de to andre gruppene planlegger større investeringer i brukets driftsbygninger de neste årene.

Bygdedyret

Det er ingen indikasjoner fra den foreløpige analysen på at frykten for negative reaksjoner, det å skille seg ut og negativt klima i nærmiljøet for nye ideer er en barriere for omlegging. Det er sammenfallende oppfatning blant alle de fire gruppene av bønder i synet på slike faktorer. Det

er heller ingen forskjeller når det gjelder i hvilken grad økobønder og de som planlegger omlegging er fornøyde med sitt eget sosiale nettverk i forhold til de to andre gruppene. Derimot kan det tyde på at økobøndene er noe mindre fornøyde med det landbruksfaglige miljøet på stedet hvor de bor. Mest fornøyde er gruppen av konvensjonelle bønder.

Landbrukspolitikk og forholdet til landbrukssamvirke

Det er også høy grad av sammenfall mellom de fire gruppene når det gjelder generell kritikk av landbrukspolitikken. Det vil si at det er mye som tyder på at de i stor grad har felles syn på dagens landbrukspolitikk. Analysen viser ad også at de fire gruppene av bønder er samstemte når det gjelder i hvilken grad landbrukspolitikken bør prioritere å sikre matproduksjonen i hele landet, sikre matvareberedskapen og sikre at forbrukerne får norskproduserte matvarer. Derimot er det en tendens i retning av at de konvensjonelle bøndene i mindre grad vektlegger målsetningene i landbrukspolitikken om å sikre både kulturarv, kulturlandskap og biologisk mangfold, samt også i noe mindre grad mener at målet om å sikre forbrukerne trygge matvarer bør prioriteres sterkere enn i dag. Når det gjelder målet om å sikre kulturlandskap og biologisk mangfold viser analysen at også de semipotensielle økobøndene i noe mindre grad vektlegger dette. Når det gjelder å føre en landbrukspolitikk som sikrer norske forbrukere billigere matvarer ønsker økobøndene og de potensielle økobøndene at dette prioriteres i noe mindre grad enn de semipotensielle økobøndene og de konvensjonelle bøndene. De økologiske bøndene er også i noe mindre grad interessert i at landbrukspolitikken i større grad skal vektlegge målet om en kostnadseffektiv produksjon.

Det er enighet som preger de fire gruppene av bønder når det gjelder forholdet til og synet på Landbrukssamvirke. Både når det gjelder villigheten til å godta lavere pris for å sikre landbruksproduksjonen i hele landet, i hvilken grad medlemsdemokratiet hindrer samvirket i å være en effektiv markedsaktør, i hvilken grad samvirkeprinsippene ivaretas i store selskaper og syn på om samvirkeorganisasjonene egentlig er avleggs er det stor enighet. Det er heller ingen markert uenighet når det gjelder oppfatning av i hvilken grad Landbrukssamvirke trenger konkurranse fra flere private aktører. I alle fire gruppene er det i overkant av 50 prosent som er enige i at konkurransen fra private bør bli større, og høyest er den blant økobøndene på 58 prosent. På den annen side er økobøndene i like stor grad enige med både de potensielle økobøndene og gruppen av semipotensielle økobønder om at bøndene best fremmer sine interesser ved å stå sammen i samvirkeorganisasjoner (om lag sju av ti). På dette spørsmålet er det de konvensjonelle bøndene som skiller seg ut ved at bare 47 prosent sier seg enig i at deres interesser best er forvaltet gjennom samvirkeorganisasjoner. Samtidig er det blant de konvensjonelle bøndene at vi finner høyest andel som er enige i at ledelsen i samvirkeorganisasjonene gjør en god jobb på vegne av medlemmene (37 prosent). Blant de andre gruppene ligger andelen på henholdsvis 30 prosent blant de semipotensielle økobøndene, 27 prosent blant de potensielle økobøndene og 28 prosent blant økobøndene. Ut fra de enkle analysene som her er foretatt synes det altså ikke å være grunn til å hevde at økobøndene er mindre fornøyd med landbrukssamvirke enn andre bønder og at oppslutningen om samvirkeideen er like sterkt blant økobøndene som blant de som per i dag driver konvensjonelt.

Ideologi

Det er når det gjelder syn på mattrygghet, miljø og dyrevelferd at vi finner de største forskjellene mellom gruppene av bønder. Både når det gjelder oppfatning av dyrevelferd, sunnhet og hensynet til miljøet er sammenhengen klar: Desto nærmere bøndene er omlegging

til økologisk produksjon jo bedre vurderer de den økologiske produksjonsmåten å være sammenlignet med konvensjonell produksjon.

Tabell 4: Enighet i påstanden ”dyrene på økologiske gårder har det bedre enn dyr på konvensjonelle gårder”, 2002, 2004 og 2006. Prosent. N(4931)

	Økobønder	Potensielle økobønder	Semipotensielle økobønder	Konvensjonelle bønder
Helt/delvis uenig	19,5	37,6	47,4	68,0
Både og	22,1	27,2	31,5	21,9
Helt/delvis enig	58,4	35,2	21,1	10,1
Sum	100	100	100	100
N	272	125	679	3855

Tabell 5: Enighet i påstanden ”mat som er produsert økologisk, er ikke i vesentlig grad bedre for helsa enn konvensjonelt produsert norsk mat”, 2002, 2004 og 2006. Prosent. N(4923)

	Økobønder	Potensielle økobønder	Semipotensielle økobønder	Konvensjonelle bønder
Helt/delvis uenig	55,4	38,7	20,9	15,6
Både og	12,9	23,4	26,3	17,2
Helt/delvis enig	31,7	37,9	52,8	67,2
Sum	100	100	100	100
N	271	124	678	3850

Tabell 6: Enighet i påstanden ”å produsere maten økologisk er bedre for miljøet enn konvensjonelle produksjonsmåter”, 2002, 2004 og 2006. Prosent. N(4933)

	Økobønder	Potensielle økobønder	Semipotensielle økobønder	Konvensjonelle bønder
Helt/delvis uenig	4,8	8,8	12,9	30,1
Både og	7,0	9,6	23,3	26,8
Helt/delvis enig	88,2	81,6	63,8	43,1
Sum	100	100	100	100
N	273	125	677	3858

Det er derimot ikke slik at økobøndene og de som planlegger omlegging av driften er sterkt kritiske til konvensjonell produksjon. De er signifikant mer kritiske, men annenhver økobonde og seks av ti potensielle økobonde er enige i at det norske landbruket i det store og hele er miljøvennlig.

Tabell 7: Enighet i påstanden ”det norske landbruket er i det store og hele miljøvennlig”, 2002, 2004 og 2006. Prosent. N(4943)

	Økobønder	Potensielle økobønder	Semipotensielle økobønder	Konvensjonelle bønder
Helt/delvis uenig	23,2	11,3	6,9	2,9
Både og	29,8	27,4	24,1	13,4
Helt/delvis enig	47,0	61,3	69,0	83,7
Sum	100	100	100	100
N	272	124	680	3867

Det er også verdt å merke seg at bare seks av ti økobønder er uenige i påstanden om at det konvensjonelle landbruket i Norge er økologisk nok. 19 prosent mener både og, og 19 prosent er enige i at det konvensjonelle landbruket i Norge er økologisk nok. Blant de potensielle økobøndene er det 43 prosent som er uenige i påstanden, 26 prosent svarer både og, mens de resterende 30 prosentene er enige.

Tabell 8: Enighet i påstanden ”det konvensjonelle landbruket i Norge er økologisk nok”, 2002, 2004 og 2006. Prosent. N(4912)

	Økobønder	Potensielle økobønder	Semipotensielle økobønder	Konvensjonelle bønder
Helt/delvis uenig	62,2	43,4	21,4	9,6
Både og	19,3	26,2	29,7	18,2
Helt/delvis enig	18,5	30,3	48,8	72,2
Sum	100	100	100	100
N	270	122	676	3844

Videre er det sju av ti økobønder som svarer at det ikke er grunn til å bekymre seg over om mat produsert i Norge er farlig å spise. Tilsvarende tall for de potensielle økobøndene er åtte av ti.

Tabell 9: Enighet i påstanden ”det er liten grunn til å bekymre seg over om mat produsert i Norge er farlig å spise”, 2002, 2004 og 2006. Prosent. N(4950)

	Økobønder	Potensielle økobønder	Semipotensielle økobønder	Konvensjonelle bønder
Helt/delvis uenig	15,3	12,8	4,3	3,8
Både og	15,3	7,2	10,3	5,1
Helt/delvis enig	69,4	80,0	85,5	91,1
Sum	100	100	100	100
N	274	125	681	3870

Ut fra dette er det interessant å forfølge en hypotese om synet på det konvensjonelle landbruket i Norge som ”ganske så økologisk” er en barriere for omlegging til økologisk drift. Det vil med andre ord si analogt med hva tidligere studier ved Bygdeforskning har vist er tilfelle for forbrukerne: Forbrukernes syn på det konvensjonelle norske landbruket som småskala, nært og trygt er en viktig forklaring på hvorfor økologisk mat ikke har tatt av i Norge (Storstad 2006). Det vil si at til tross for at mange potensielle økobønder deler ideologi med økobøndene legger de ikke om nettopp fordi de ikke opplever konvensjonell produksjon å være i strid med egen verdioppfatning?

5. Referanser

- Bjørkhaug, H. 1998: *Bærekraftig landbruk ved hjelp av økologisk dyrkede genmodifiserte planter?*, notat 7/98, Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning
- Bjørkhaug, H. 2001: ””Konvensjonell” eller ”økologisk”? Bønders motivasjon for valg av driftsform”, I Forbord, Magnar (red), *Produksjon, distribusjon og forbruk av økologisk mat*. Rapport 7/01. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning
- Bjørkhaug, H. 2004: *Is there a "feminine principle" of farming – and is organic farming a way of expressing it?*, paper 5/04, Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning
- Bjørkhaug, H. 2006a: “Sustainable agriculture in the Norwegian farmers’ context: Exploring farming habitus and practice on the Norwegian agricultural field”, i *The International Journal of Environmental, Cultural, Economic and Social Sustainability* 4/2 123-131.
- Bjørkhaug, H. 2006b: “Is there a Female Principle in Organic Farming? An Interpretation of Data for Norway.” Pp. 195-209 i Holt, G. C. og M. Reed (red.), *Sociological Perspectives of Organic Agriculture: from Pioneer to Policy*. Wallingford: CABI.
- Bjørkhaug, H. og B. E. Flø 1999a: *Mat og miljø. Frekvensrapport fra en undersøkelse blant gårdbrukere*, rapport 14/99b, Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Bjørkhaug, H og Flø, B. E. 1999: *Production and distribution of organic food in Norway - from the farmers point of view*, paper 5/99, Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Bjørkhaug, H. og O. Storstad 2001a: *En komparativ studie av økologisk forbruk i Norge og Danmark*, rapport 2/01, Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning
- Bjørkhaug, H. og O. Storstad 2001b: *Common Attitudes towards Food Production among Farmers and Consumers?* Paper no. 5/01. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Bjørkhaug, H., B. E. Flø, H. Torjussen og G. Vittersø 1998: *Økologisk mat - forskning, strategi og erfaringer fra Danmark*, notat 3/98, Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning
- Europakommisjonen 2001: *Organic farming in the EU: facts and figures*.
- Flø, B. E. 2001a: ”Organic farming in marginalized areas: A study from Norway”, I Caufield, R. A. og M. Kojima (2001): *Northern Communities and the Global Economy*. Department of Alaska Native & Rural Development. College of Rural Alaska. University of Alaska Fairbanks USA.
- Flø, B. E. 2001b: *Norsk økologisk landbruk – frå marginal outsider til verdiskapande insider*, notat 4/01, Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning
- Flø, B. E. 2002a: ”Koalisjonsbygging – ein suksessfaktor for norsk økologisk landbruk”, i Almås, R., M. S.Haugen og J. P. Johnsen (red.): *Bygdeforskning gjennom 20 år*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, s. 45-60
- Flø, B. E. 2002b: *Dansk økologisk landbruk – samarbeid eller konflikt versus økologisk integritet*, rapport 5/02, Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning
- Flø, B. E. 2003: ”Økologisk landbruk – frå konfrontasjon til koalisjon”, i Jacobsen, E., R. Almås og J.P. Johnsen (eds) (2003): *Den politiserte maten*. Abstrakt forlag, Oslo.
- Flø, B. E. og H. Bjørkhaug 1999: *Økologisk produksjon - rusk i forgassaren eller lågt dreiemoment?*, notat 7/99, Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning
- Forbord, M. (red.) 2002: *Produksjon, distribusjon og forbruk av økologisk mat*. R-7/01. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Franklin, A. 2002: *Nature and social theory*, London: Sage Publications.
- Morgan, K. og J. Murdoch 2000: “Organic vs. conventional agriculture: Knowledge, power and innovation in the food chain”, i *Geoforum* 31 (2):159-173.
- Nordisk Ministerråd 2005: *Nordic food markets. A taste for competition*.

- Rye, J. F., O. Storstad og B. E. Flø 2002: *"Trender i norsk landbruk" Dokumentasjonsnotat – spørsmål og metode*, notat 3/02, Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning
- Rye, J.F. 2004: *Trender i norsk landbruk 2004*». Dokumentasjonsnotat – spørsmål, metode og kodebok, notat 2/04, Norsk senter for bygdeforskning, Trondheim.
- Storstad, O. 2000: "Økoforbrukeren spiser for naturens beste", i *Landbruksøkonomisk Forum*, 2000 (4):17-30.
- Storstad, O. 2002a: "Borte tja, men hjemme best! Nordmenn og danskers tillit til landbruket", i Almås, R., M. Haugen og J. P. Johnsen (red): *Bygdeforskning gjennom 20 år*, Trondheim: Tapir.
- Storstad, O. 2002b: *Refleksive forbrukere? Forbruk av økologisk mat i Norge og Danmark*, paper presentert på Nordisk Sosiologkongress, Reykjavik 15.-17. august 2002, paper 3/02, Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Storstad, O. og H. Bjørkhaug 2002: "Foundations of production and consumption of organic food in Norway. Common attitudes among farmers and consumers?", I *Agriculture and Human Values*, 20 (2):151-163.
- Storstad, Oddveig 2006: *Naturlig, nært og trygt. En studie av hvordan forbrukertillit til mat påvirkes av produksjonsmåte og matskandaler*. Dr.polit-avhandling under vurdering
- Vartdal, B og A. Blekesaune 1992: *Sosiale sider ved økologisk jordbruk. Ein sosiologisk studie av omleggingsprosessen*. R-1/92. Trondheim: Senter for bygdeforskning
- Vartdal, B. 1993: *Motivasjon og meistring av omlegging til økologisk jordbruk*, rapport 3/93, Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Vik, J. og J. F. Rye 2006: *Trender i norsk landbruk 2006. Dokumentasjonsnotat - spørsmål, metode og kodebok*, N-02/06, Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning